

**ЕТНИЧЕСКИ РАЗЛИЧИЯ В ПРЕХОДА
КЪМ ВТОРО РАЖДАНЕ В БЪЛГАРИЯ**

Елица Димитрова

Периодът след 1989 г. в България е белязан от съществени изменения в репродуктивната картина на страната. Част от тези изменения засягат броя на родените деца, както и възрастта, в която жените формират семейство и стават родители. Взаимодействието между двата процеса на рязък спад в броя на ражданията и нарастване на средната възраст на раждане на първо дете дава силно отражение върху динамиката на Тоталния коефициент на плодовитост (ТКП). Този показател от стабилно равнище от 2 деца средно на една жена, наблюдавано в периода, предшестваш демократичните промени, достига след втората половина на 90-те години т.нар. „най-ниски ниски равнища” на раждаемостта – около 1.3 деца средно на една жена (Kohler, Billari and Ortega 2002: 641-680). Средната възраст на раждане на първо дете при жените нараства от 22 години в началото на 90-те до 25.4 за 2008 г¹.

Според Е. Койчева и Д. Филипов измененията в средната възраст на раждане на първо дете имат най-съществено отражение върху показателите за раждаемостта от първи ранг (Koytcheva and Philipov 2008: 361-402). Цитираните автори отбелязват, че измененията в ТКП от първи ранг се дължат именно на прегрупиране на първите раждания към по-високите репродуктивни възрасти, осъществяващо се за кратък период от време. Въпреки отчетеното леко нарастване в равнищата на окончателното бездетство според авторите преходът към първото раждане остава все още универсален в България.

За разлика от раждаемостта от първи ранг по отношение на вторите раждания от началото на 90-те години до сега се наблюдава силно изразен количествен спад. На основата на измененията в ТКП от първи и втори ранг и съответстващите им ажустирани показатели Койчева и Филипов правят извода, че раждаемостта от първи ранг е повлияна най-вече от *процес на отлагането на ражданията*, а *количественото намаление в броя на живородените деца* през съвременния период засяга най-вече ражданията от втори ранг (Пак там: 2008: 361-402).

От предишни изследвания е известно, че сред основните етнически групи в страната са налице съществени различия във фертилното поведение (Пампоров 2004, Koytcheva 2006; Додунекова 2009: 191-209). Така например

¹ Данните са взети от сайта на НСИ: <http://www.nsi.bg/Population/Population.htm>.

жените от ромската и турската етническа група осъществяват прехода към родителство на един по-ранен етап от репродуктивния си цикъл в сравнение с жените от българската етническа група. Средният брой деца, родени от жени с ромски и турски произход, е по-голям от този на българките. Настоящата разработка има за цел да анализира различията и сходствата между жените, принадлежащи към основните етнически групи в страната (българки, туркини и ромки) по отношение на измененията в риска за раждане на второ дете. Ще бъдат очертани особеностите в начина, по който жените от различните етнически групи планират интервалите между първото и второто раждане, влиянието на социалните условия през различните времеви периоди, както и влиянието на някои допълнителни социални характеристики като образованието и възрастта при първо раждане, върху риска за раждане на второ дете.

Данни, модели и използвани променливи в анализа на прехода към второ раждане в България

Моделирането на прехода към второ раждане в България се осъществява посредством метода на събитийния анализ (Mayer and Tuma 1990). Главното преимущество на този метод пред стандартните регресионни техники е, че той е фокусиран върху *риска* за преживяване на определено събитие. Това означава, че освен лицата, които са преживели определен жизнен преход (напр. първо/ второ раждане, формиране на първи съюз и пр.), в анализа са включени още и тези, които не са осъществили изучавания преход, но в определен етап от жизнения си цикъл са били в *риск* да го преживеят.

Допълнително преимущество на метода е възможността, която той предоставя за измерване влиянието на определен набор от характеристики не към момента на наблюдение, а към времето, в което изучаваните лица са били в риск да преживеят определено демографско събитие. Така например влиянието на образователния статус и активност върху риска за раждане на първо дете би било погрешно оценено, ако тези характеристики са отчетени към момента на наблюдение, а не към времето, в което жените са осъществили прехода към родителство. Причината за това е свързана с продължителността на образователната активност. Възможно е например една част от жените да са родили първото си дете във времето, в което те са били в процес на придобиване на диплома за висше образование. В такъв случай стандартната променлива за най-висока придобита образователна степен, отчетена към момента на наблюдение, би класирала тази група жени в образователна категория, към която те все още не са принадлежали към момента на раждане на първо дете.

Поради това включването в моделите на събитийния анализ на променливи, които изменят стойностите си с напредването на даден процес от жизнения цикъл, дава по-точна представа за влиянието на различни типове социална активност (икономическа или образователна активност, изменения в семейното положение и пр.) върху този процес и свързаните с него демографски събития.